

УДК 811.161.2'27

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2026-217-31>

ПРОБЛЕМА МІКСАЦІЇ МОВ ТА ВПЛИВ НА ЯКІСТЬ КОМУНІКАЦІЇ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

THE PROBLEM OF LANGUAGE MIXING AND ITS IMPACT ON THE QUALITY OF COMMUNICATION IN MODERN UKRAINIAN SOCIETY

Музичук В. В.,*orcid.org/0000-0003-2091-198X**кандидат філологічних наук, викладач-методист
Житомирського базового фармацевтичного фахового коледжу
Житомирської обласної ради***Литвинчук О. В.,***orcid.org/0000-0002-5370-1674**доцент філософських наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту
Державного університету «Житомирська політехніка»*

У статті досліджується питання трансформації мовної ситуації в Україні, зокрема проблема міксації української мови, відповідно до історичних змін, що їх спричинили колоніальне минуле, повномасштабна війна та цивілізаційні зміни. Продемонстровано традиційне негативне ставлення до суржику мовознавцями, але зазначено, що сьогодні це може бути перехідним явищем, що має тенденцію до зникнення в майбутньому. Простежено особливості міксування мови на прикладі українсько-російського та українсько-англійського суржиків у сучасному мовному просторі України, як демонстрація колоніального та цивілізаційного впливів. Визначено причини поширення російсько-українського суржику, а саме – стійкий вплив російської мови в медійному просторі, вагоме використання цієї мови в побуті та відсутність відповідального споживання україномовного контенту молоддю тощо.

Описано тенденцію проникнення англіцизмів в українську мову, що є наслідком сучасного глобалізаційного впливу і через низький рівень знання англійської серед населення інструментом соціальної мімікрії, що не завжди є функціонально виправданим.

Емпіричною основою дослідження стало анкетне опитування молоді Житомирщини 16–18 років. З'ясовано, що більшість користується в побутовому мовленні суржиком, хоча хотіли б, щоб у їхньому житті його було менше. Також виявлено, що для опитаних все ще комфортно користуватися російськомовним розважальним контентом. Натомість англіцизми для українців є частиною їхнього життя і вони не вбачають загрозову тенденцію у їх використанні. На основі отриманих результатів зроблено висновок, що попри війну та позитивну динаміку у функціонуванні української мови як державної, залишається актуальним проблема популяризації мови серед молоді.

Ключові слова: рідна мова, мовна політика, суржик, русизми, англіцизми, білінгвізм, комунікативна компетенція, соціолінгвістика.

The article examines the issue of the transformation of the linguistic situation in Ukraine, in particular the problem of mixing of the Ukrainian language, in accordance with historical changes caused by the colonial past, the full-scale war, and civilizational transformations. The traditional negative attitude of linguists towards surzhyk is demonstrated; however, it is noted that today it may be a transitional phenomenon that tends to disappear in the

© Музичук В. В., Литвинчук О. В., 2026

Стаття поширюється
на умовах ліцензії
відкритого доступу (CC BY 4.0)

future. The peculiarities of language mixing are traced through the example of Ukrainian-Russian and Ukrainian-English surzhyk in the modern linguistic space of Ukraine, as manifestations of colonial and civilizational influences. The reasons for the spread of Ukrainian-Russian surzhyk are identified, namely the persistent influence of the Russian language in the media space, the significant use of this language in everyday life, and the lack of responsible consumption of Ukrainian-language content by young people, etc.

The tendency of the penetration of Anglicisms into the Ukrainian language is described, which is a consequence of contemporary globalization processes and, due to the low level of English proficiency among the population, serves as an instrument of social mimicry, which is not always functionally justified.

The empirical basis of the study is a questionnaire survey of youth in the Zhytomyr region aged 16–18. It has been found that the majority use surzhyk in everyday speech, although they would prefer to reduce its presence in their lives. It has also been revealed that young people still feel comfortable consuming Russian-language entertainment content. At the same time, Anglicisms are perceived by respondents as a natural part of their lives, and they do not consider their use to be a threatening tendency. Based on the obtained results, it is concluded that despite the war and the positive dynamics in the functioning of the Ukrainian language as the state language, the issue of promoting the language among young people remains relevant.

Key words: native language, language policy, surzhyk, Russianisms, Anglicisms, bilingualism, communicative competence, sociolinguistics.

Постановка проблеми. У сучасній Україні умови білінгвального мовного середовища диктують особливі вимоги до якості комунікації. Чітка мовна політика сьогодні сприяє підняттю рівня якості володіння українською, що є важливим маркером продуктивного процесу комунікації, гарантує безперервний процес мовно-історичної традиції та є запорукою якісного культурного обміну. «Широка сфера функціонування української мови, її державний статус, стан і розвиток сучасної цивілізації вимагають від носіїв мови досконалого володіння як основами лінгвістичних одиниць різних структурних рівнів, так і всіма мовними засобами і особливостями їх реалізації у процесі спілкування» [1, с. 193].

В умовах історичних, соціальних, етнічних змін, що їх пришвидшила війна, вивільнилися трансформаційні процеси, пов'язані з ідентифікацією через якісну комунікацію, тобто визначення «свій-чужий» формується через мовні коди, а саме носій має транслювати фонетичні особливості, послуговуватися узгодженими лексичними, граматичними, синтаксичними нормами, які властиві українській літературній мові.

Бажання бути «своїм» сприяло актуалізації процесу визначення, яка мова є рідною для носія, що значно пришвидшило продуктивність мовної політики в Україні, адже прояв ідентичності, право на майбутнє в демократичній державі створили зворотній процес від того, на що сподівався агресор: громадяни, які прагнули послуговуватись російською мовою, самі виявляють бажання вивчати українську, визначають її як рідну, тобто мову свого роду. Часто цей процес проходить крізь призму внутрішніх поривів, самонавчання, перегляду індивідуальних інтернет-уроків, без втручання ззовні, а тому в такі моменти суржик, як перехідна ланка, набуває особливої актуальності, бо відчутно впливає на якість комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суржик найчастіше визначають як міксацію рідної мови з іншомовними запозиченнями. Мікс функціонує переважно у сфері неофіційного спілкування та визначається як різновид мовлення, який виникає внаслідок накладання української та російської мов і характеризується варіативністю та відсутністю усталених норм. Як зазначає Л. Масенко, «семантичне ядро слова суржик поєднує два елементи значення – змішування двох різних субстанцій...» [2, с. 4]. Варто звернути увагу на дослідження М. Бовсунівської, В. Денисюк, В. Титаренко про польсько-українські мовні зв'язки або праці Л. Архипенко, М. Багана, І. Григоренко, О. Мисечко про українсько-англійський суржик та ін.

Питання міксування української та російської мов, вплив цього явища на продуктивність комунікації, його місця в історико-мовних процесах, агресивна політика східного сусіда зумовили підвищену увагу до цієї тематики з боку багатьох мовознавців. Варто згадати праці І. Браги, Ю. Макарець, Л. Масенко, Н. Матвеевої, Л. Ставицької, О. Сухомлин, Л. Томіленко та ін.

На думку дослідниці Т. Кузнецової, суржик постає повноправним мовним кодом, що є логічним в багатомовному середовищі, таке «лояльне ставлення до змішаного мовлення з'явилося навіть у російськомовних комунікантів – зокрема тих, котрі після широкомасштабного вторгнення Росії в Україну почали поступово переходити в окремих ситуаціях спілкування на суржик, виявляючи таким чином свою проукраїнську позицію» [3, с. 20].

Варто зазначити, що комунікативний вплив русизмів є суперечливим. У неформальному спілкуванні вони можуть виконувати адаптивну функцію, полегшуючи взаєморозуміння між носіями різних мовних практик. Однак у сфері публічної, освітньої та наукової комунікації їхнє використання розглядається як відхилення від літературної норми. Надмірна присутність русизмів впливає на точність висловлювання та може призводити до семантичних спотворень. Дослідниця О. Сухомлин вважає, що через подібні процеси «збільшується варіативність мовних одиниць і слововживання в цілому, розхитуються мовностилістичні та правописні норми [...] посилюється функціонування інтерферем, тобто мовних елементів та різних засобів, що не відповідають літературній нормі» [4, с. 283]. Про негативний вплив на розвиток мови пише і Т. Левченко, на її думку, суржик «створений поза будь-якими нормами та становить загрозу для національної мови» [5, с. 107]. Поширення такої «гри слів» у медійному просторі може мати катастрофічні наслідки.

Метою дослідження є комплексний аналіз феномену мовної міксації в сучасному українському суспільстві, з'ясування її причин і форм прояву, а також визначення впливу суржику й іншомовних запозичень на якість комунікації та рівень комунікативної компетентності молоді.

Виклад основного матеріалу. У контексті вивчення питання міксації мов варто зупинитися на ситуації із визначенням «рідної мови», адже через складні історичні впливи, існування України як бездержавної, важкі процеси відновлення статусу української мови як державної, не всі громадяни вважають українську рідною мовою. У цій ситуації варто враховувати, що «суржик виникає як явище в мові тоді, коли на теренах однієї держави співіснує дві мови, одна з яких – мова корінного населення, а інша – мова, яку потужно пропагують на державному рівні [6, с. 158].

Саме тому для об'єктивного розуміння мовної ситуації доцільно звернутися до статистичних даних, що відображають лінгвістичну самоідентифікацію населення України. Офіційний перепис 2001 року зафіксував, що українську мову вважали рідною 67,5% населення, російську – 29,6%, інші мови – 2,9% [7]. У дослідницькій перспективі ці показники не відображають безпосередньо «мову повсякденного спілкування», однак вони виконують функцію базової ідентифікаційної точки відліку для аналізу подальших змін мовної поведінки в українському суспільстві.

Після 2014 року простежується не лише кількісне зростання використання української мови, а й суттєва зміна її символічного статусу. Зокрема, за даними Центру Разумкова (червень 2024 року), 75,5% респондентів вважають престижним спілкування українською мовою в колі друзів і колег, тоді як російську як престижну визначили лише 6%, а 16% висловили байдужу позицію щодо лінгвістичного вибору [8]. Така динаміка засвідчує посилення нормативного тиску на користь української мови як маркера соціальної прийнятності та комунікативної легітимності.

Паралельно трансформується структура мовних практик у приватному просторі. За даними того ж дослідження, у 2024 році 70,5% респондентів зазначили, що спілкуються вдома лише або переважно українською мовою (для порівняння – 50% у 2015 році та 46% у 2006 році), тоді як частка російськомовного домашнього спілкування знизилася до 11% (24% у 2015 році; 38% у 2006 році), а 18% респондентів повідомили про використання обох мов приблизно однаковою мірою [8]. Ці показники демонструють не лише процес українізації повсякденної комунікації, а й стабільну присутність змішаного мовного режиму.

Дані Київського міжнародного інституту соціології (КМІС) (лютий – березень 2025 року) підтверджують загальну тенденцію, хоча й демонструють певні варіації, зумовлені методологічними відмінностями. Згідно з цим дослідженням, 63% респондентів спілкуються вдома українською мовою, 13% – російською, а 19% – обома мовами рівною мірою [9]. Розбіжності між показниками Центру Разумкова та КМІС є методологічно зумовленими (різні шкали вимірювання, формулювання запитань та способи збору даних) і не свідчать про концептуальну невідповідність результатів.

У контексті дослідження міксації мов особливо значущим є сегмент респондентів, які використовують обидві мови в повсякденному спілкуванні. Саме ця група репрезентує функціонування змішаного мовного режиму, що у термінах сучасної соціолінгвістики відповідає білінгвальному середовищу. У 2024 році частка таких респондентів становила 18% за даними Центру Разумкова, тоді як у 2025 році КМІС фіксує близький показник – 19% [8; 9]. Це свідчить про стабільність явища змішаного мовлення, яке не зникає навіть на тлі загальної тенденції посилення позицій української мови як державної.

Варто зазначити, що білінгвальність – це властивість мозку однаково добре переходити з однієї мови на іншу, тобто людина, яка виросла в двомовному середовищі і не визначилася, яка мова для неї є рідною, міксує кілька варіантів і однаково добре говорить двома мовами. Варто пам'ятати, що двомовність в Україні була штучною і якщо це, наприклад, українсько-російський варіант, то остання набувалася з метою забути першу, або менше нею послуговуватися, бо створювалися умови для поширення російськомовного середовища, тому це лише посилило розповсюдження суржиків, тобто русизмів. Унаслідок цього русизми інтегрувалися в різні рівні мовної системи, формуючи стійкі моделі, що продовжують відтворюватися в сучасному мовленні. Науковиця Л. Томіленко, досліджуючи представленість русизмів у провідних словниках ХХ століття, констатує, що лексикографічні джерела початку цього періоду фіксують широке поширення русизмів у мовній практиці того часу [10, с. 79].

На лексичному рівні русизми представлені як прямими запозиченнями, так і прихованими кальками, коли формально українські слова відтворюють російські значеннєві або словотвірні моделі («приймати участь» замість нормативного «брати участь», «на протязі року» замість «протягом року»). На морфологічному рівні русизми проявляються у використанні невласливих українській мові форм. На синтаксичному рівні спостерігається калькування конструкцій. Фонетичний рівень також зазнає впливу, що відчутно у вимові, наближеній до російських зразків [11].

Сьогодні міксація мов, з одного боку, залишається природним проявом індивідуальної мовної компетенції в умовах тривалого співіснування двох лінгвістичних систем, а з іншого – за умов посилення ролі української мови як символу національної ідентичності та соціальної норми, неконтрольоване змішування може розглядатися як фактор, що ускладнює досягнення комунікативної однозначності та знижує якість мовлення в публічному просторі. Насамперед це проявляється в зниженні точності й однозначності висловлювання. Крім того, суржик ускладнює стандартизацію мовлення, що є необхідною умовою ефективної комунікації в публічному просторі.

Окремим вектором мовної міксації в сучасній українській літературній мові є активне проникнення англіцизмів, що зумовлено процесами цифровізації та посилення міжкультурної комунікації. Як зауважує І. Чорний, «механізми та умови проникнення англійських слів в українську мову пояснюються глобалізаційними процесами, які сприяють інтеграції України у світову спільноту» [12, с. 502]. На відміну від русизмів, які мають історично обумовлений характер, англійська міксація є наслідком сучасних соціокультурних трансформацій і відображає інтеграцію українського суспільства у світовий інформаційний та економічний простір.

Основна проблематика у сфері використання англіцизмів полягає в необхідності забезпечення збалансованого поєднання двох взаємопов'язаних, але потенційно конфліктних проце-

сів – збереження мовної ідентичності та відкритості української мови до глобальних комунікативних впливів. З одного боку, українська літературна мова функціонує як важливий маркер національної культури, історичної пам'яті та соціальної консолідації. У цьому контексті надмірне використання англіцизмів може призводити до поступового витіснення українських відповідників. З іншого боку, міжнародна наукова співпраця та інтеграція України в глобальний інформаційний простір зумовлюють необхідність засвоєння іншомовної лексики, передусім англомовної.

У структурному вимірі англомовна міксація значно прослідковується на лексичному рівні (запозичення окремих слів: «плагіат», «спам», «маст хев», «веб», «бренд», «шопінг», «фан», «плейоф», «стартап»), що поступово трансформує мовну норму, розширюючи її, і водночас створює ризики витіснення українських відповідників та зниження рівня мовної самобутності. Як зауважує А. Велика, «більшість англіцизмів мають український відповідник, який вживається значно рідше: скіл – навичка, тьютор – наставник, коуч – вчитель, скриншот – знімок екрану, рилс – коротке відео, сторис...» [13, с. 518]. Тож тут доцільно говорити не про обмеження англіцизмів як таких, а про необхідність їхнього функціонально вмотивованого та нормативно врегульованого використання.

Також у комунікативному аспекті англіцизми виконують кілька функцій. По-перше, вони можуть забезпечувати точність і економію мовлення, особливо у випадках, коли в українській мові відсутні усталені відповідники або вони є громіздкими. По-друге, використання англомовних елементів часто виконує експресивну та ідентифікаційну функцію, сигналізуючи про приналежність мовця до певної соціальної або професійної групи. По-третє, англіцизми виступають засобом актуалізації сучасності, інноваційності змісту висловлювання. Проте подібне явище стимулює посилення соціальної мімікрії, тобто підхоплюються уривки фраз, особливості звучання, окремі слова з іншої мови і вписуються в рідну, щоб продемонструвати ніби знання кількох мов, бути гнучким: «звичку певної частини українського суспільства пересипати своє мовлення невмотивованими англійськими словами і фразами або гібридними утвореннями не можна вважати практикою перемикання кодів, типовою для багатомовних країн, оскільки таке мовлення непослідовне, спрямоване не на порозуміння з представниками інших культур, а на хизування освіченістю чи європейським стилем мислення перед співвітчизниками» [14, с. 49]. Ми все частіше чуємо «кава-брейк» замість «перерва на каву», «все буде окейно» замість «все буде добре», «рандомний» замість «випадковий», або «кондішен» замість «кондиціонер» («охолоджувач»).

Зазначені тенденції мовної поведінки знаходять своє емпіричне підтвердження в результатах соціолінгвістичних досліджень молоді. Аналізуючи дані опитування студентів Житомирщини 16–18 років (250 респондентів), 94% зазначили, що рідною для них є українська мова, але решта вказали, що вони однаково вважають рідною і українську, і російську. На питання, якою мовою вам легше сприймати інформацію розважального змісту, тобто тоді, коли розслабляєшся, 37,2% відповіли, що їм байдуже, вони однаково добре сприймають і російською, і українською. Це свідчить не лише про відсутність свідомого споживання цифрового продукту, але й присутності впливу колоніального минулого, на жаль, молоде покоління досі відчуває наслідки русифікації. Але на питання: «Як Ви вважаєте, чи розмовляєте Ви суржиком?» 77,7% відповіли, що є така проблема, а 57,4% хотіли б цієї ознаки власного мовлення позбутися, ще 33% зізнались, що інколи відчувають дискомфорт, коли в спілкуванні чують суржик, проте аж 71,3% відповіли, що їм цікаво і весело спостерігати за мовою персонажа, який розмовляє суржиком у фільмі, чи книзі. Натомість різняться результати щодо використання українсько-англійського суржику. Тут не всі розуміють, чи ці слова взагалі є суржиком (43,6%), а також вважають, що це сучасна термінологія, або сленг, а не суржик (26,6%).

Тож узагальнення отриманих емпіричних даних дає підстави перейти до формулювання ключових висновків дослідження.

Висновки. Сучасна мовна ситуація в Україні характеризується одночасною дією двох взаємопов'язаних тенденцій – стандартизації та символічного піднесення української мови, з одного боку, і збереження змішаних мовних практик як елемента повсякденної комунікації – з іншого. Саме в цій напрузі між нормою і практикою актуалізується проблема міксації мов як об'єкта філологічного аналізу та як чинника, що безпосередньо впливає на якість комунікації в сучасній літературній мові. Аналіз показав, що суржик – як українсько-російський, так і новітній українсько-англійський – суттєво впливає на якість комунікації, часто знижуючи її точність та розмиваючи літературні норми. Соціолінгвістичні дані дають підстави стверджувати, що нині українська мова перетворюється на ключовий національний маркер. Попри позитивну динаміку зростання престижу української мови серед молодого покоління, якість мовної комунікації залишається проблемною. Молодь часто демонструє достатньо несвідоме ставлення до культури власного мовлення, нерідко не вмє функціонально розрізняти запозичену лексику, зокрема англіцизми і питомі українські відповідники, а також перебуває під значним впливом медійного простору, який не завжди узгоджується з пріоритетами державної мовної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мамчур Л. І. Мовна і комунікативна компетентність особистості: суть і характерні ознаки. *Педагогічні науки*. 2006. Вип. 4. С. 193–197.
2. Масенко Л. Суржик: між мовою і язиком. 2-ге видання, зі змінами і доповненнями. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 202 с.
3. Кузнецова Т. В. Тенденції змін у мовному ставленні та комунікативній поведінці українців під час війни. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2025. Том 36 (75). № 2. Частина 1. С. 16–25. doi: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.2.1/03>
4. Сухомлин О. Проблема суржику в контексті мовної толерантності журналіста. *Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика*. 2009. Вип. 32. С. 282–291.
5. Левченко Т. М Українські мовознавці про суржик у мові засобів масової комунікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2019. Вип. 40(3). С. 106–109. doi: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.40.3.24>
6. Прищепя (Шегеда) О. П., Черниш О. А., Білошицька З. А. Суржик як мовленнєвий бар'єр у процесі оволодіння літературним варіантом мови. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2021. Вип. 2 (95). С. 151–160. doi: [https://doi.org/10.35433/philology.2\(95\).2021.151-160](https://doi.org/10.35433/philology.2(95).2021.151-160)
7. Перепис населення України 2001 року. Рідна мова. URL: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/language/> (дата звернення: 01.03.2026).
8. Ідентичність громадян України: тенденції змін (червень 2024р.). Пресреліз. *Центр Разумкова*. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/identychnist-gromadian-ukrainy-tendentsii-zmin-cherven-2024r> (дата звернення: 01.03.2026).
9. Ставлення до викладання російської мови в українськомовних школах Пресреліз. *Київський міжнародний інститут соціології*. 29.04.2025. URL: <https://www.kiis.com.ua/?cat=reports&id=1513&lang=en&page=1> (дата звернення: 01.03.2026).
10. Томіленко Л. М. Русизми (росіянізми) в українській перекладній лексикографії початку ХХ ст. *Мовознавство*. 2017. № 1. С. 71–79. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/26200/1/Tomilenko17.pdf> (дата звернення: 01.03.2026).
11. Тараненко О. О. Нові тенденції в поширенні елементів російської мови в корпусі й текстах української літературної мови. *Мовознавство*. 2019. № 3. С. 3–4. doi: <http://dx.doi.org/10.33190/0027-2833-306-2019-3-001>.
12. Чорний І. В., Чорна В. Л. Англiцизми в сучасній українській мові. *Вісник науки та освіти*. 2024. № 7(25). С. 499–509. doi: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-7\(25\)-499-509](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-7(25)-499-509)
13. Велика А. М., Чернуха В. В. Англійські запозичення в українських засобах масової інформації. *Global science: prospects and innovations: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (Ліверпуль, 1–3.03.2024 р.)*. Ліверпуль (Великобританія), 2024. С. 512–521. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/43023> (дата звернення: 01.03.2026)
14. Баган М. П. Англiзація сучасного україномовного комунікативного простору: причини, основні вияви та наслідки. *Українська мова*. 2020. № 1. С. 38–53. doi: <http://dx.doi.org/10.15407/ukrmova2020.01.038>

Дата першого надходження статті до видання: 30.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 21.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.05.2026